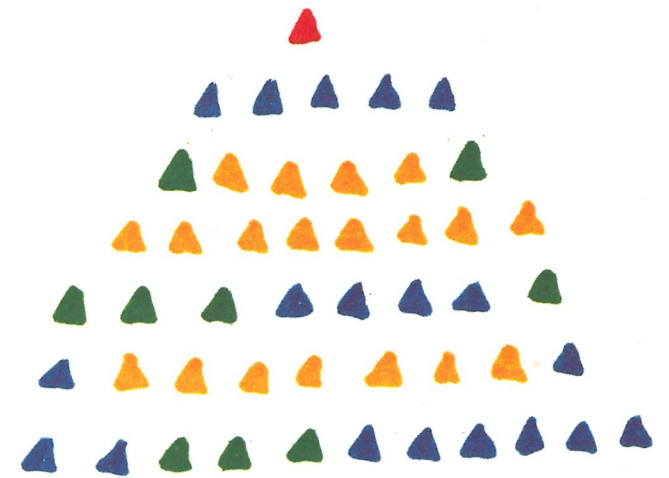

Opening

Concertgebouw, 1 juni 1992

holland festival

QUAD

apparatuur voor muziekweergave

uw venster op de concertzaal

opening holland festival 1992

	inhoud
3	programmaoverzicht
5	woord vooraf
7	<i>Michaels-Gruß</i>
8	<i>Trois gnossiennes</i>
9	<i>Con Luigi Dallapiccola</i>
10	<i>La P'tite Lilie</i>
14	<i>Concerto in D</i>
15	Compositie nr.3 ' <i>Benedictus qui venit</i> '
16	<i>Theme uit True colour</i>
18	<i>Kammersymphonie</i>
21	biografieën uitvoerenden

programmaoverzicht

1 juni 1992, aanvang 20.15 uur
Concertgebouw Amsterdam
Grote Zaal

Karlheinz Stockhausen
Michaels-Gruß

Hans van Manen
Trois gnossiennes
muziek: Erik Satie

Luigi Nono
Con Luigi Dallapiccola

Alberto Cavalcanti
La P'tite Lilie
muziek: Darius Milhaud

Igor Stravinsky
Concerto in D

pauze

Galina Oestvol'skaja
Compositie nr. 3
'*Benedictus qui venit*'

Hans van Manen
Theme uit True Colour
muziek: Harry de Wit

Franz Schreker
Kammersymphonie

Deze openingsavond wordt
gepresenteerd door Joop van Tijn.
Het programma is om ca. 23.00 uur
afgelopen en wordt rechtstreeks
uitgezonden op Radio 4.
Het is verboden tijdens de uitvoeringen
te fotograferen.

NUOVO LA RI + 4 GRUPPI
 Ro. CI - SC.

NUOVO (om te isoleren: ppp di
 A GUITAR
 medio
 basso

A B Scala Gruppo - ppp scale 2-2-T (and Guitar)
 1/16 1/8 1/4 1/2 1 2 4 8 16 32 64 128 256 512 1024 2048 4096 8192 16384 32768 65536 131072 262144 524288 1048576 2097152 4194304 8388608 16777216 33554432 67108864 134217728 268435456 536870912 1073741824 2147483648 4294967296 8589934592 17179869184 34359738368 68719476736 137438953472 274877906944 549755813888 1099511627776 2199023255552 4398046511104 8796093022208 17592186044416 35184372088832 70368744177664 140737488355328 281474976710656 562949953421312 1125899906842624 2251799813685248 4503599627370496 9007199254740992 18014398509481984 36028797018963968 72057594037927936 144115188075855872 288230376151711744 576460752303423488 1152921504606846976 2305843009213693952 4611686018427387904 9223372036854775808 18446744073709551616 36893488147419103232 73786976294838206464 147573952589676412928 295147905179352825856 590295810358705651712 1180591620717411303424 2361183241434822606848 4722366482869645213696 9444732965739290427392 18889465931478580854784 37778931862957161709568 75557863725914323419136 151115727451828646838272 302231454903657293676544 604462909807314587353088 1208925819614629174706176 2417851639229258349412352 4835703278458516698824704 9671406556917033397649408 19342813113834066795298816 38685626227668133590597632 77371252455336267181195264 154742504910672534362390528 309485009821345068724781056 618970019642690137449562112 1237940039285380274899124224 2475880078570760549798248448 4951760157141521099596496896 9903520314283042199192993792 19807040628566084398385987584 39614081257132168796771975168 79228162514264337593543950336 158456325028528675187087900672 316912650057057350374175801344 633825300114114700748351602688 1267650600228229401496703205376 2535301200456458802993406410752 5070602400912917605986812821504 10141204801825835211973625643008 20282409603651670423947251286016 40564819207303340847894502572032 81129638414606681695789005144064 162259276829213363391578010288128 324518553658426726783156020576256 649037107316853453566312041152512 1298074214633706907132624082305024 2596148429267413814265248164610048 5192296858534827628530496329220096 10384593717069655257060992658440192 20769187434139310514121985316880384 41538374868278621028243970633760768 83076749736557242056487941267521536 166153499473114484112975882535043072 332306998946228968225951765070086144 664613997892457936451903530140172288 1329227995784915872903807060280344576 2658455991569831745807614120560689152 5316911983139663491615228241121378304 10633823966279326983230456482242756608 21267647932558653966460912964485513216 42535295865117307932921825928971026432 85070591730234615865843651857942052864 170141183460469231731687303715884105728 340282366920938463463374607431768211456 680564733841876926926749214863536422912 1361129467683753853853498429727072845824 2722258935367507707706996859454145691648 5444517870735015415413993718908291383296 10889035741470030830827987437816582766592 21778071482940061661655974875633165533184 43556142965880123323311949751266331066368 87112285931760246646623899502532662132736 174224571863520493293247799005065324265472 348449143727040986586495598010130648530944 696898287454081973172991196020261297061888 1393796574908163946345982392040522594123776 2787593149816327892691964784081045188247552 5575186299632655785383929568162090376495104 11150372599265311570767859136324180752990208 22300745198530623141535718272648361505980416 44601490397061246283071436545296723011960832 89202980794122492566142873090593446023921664 178405961588244985132285746181186892047843328 356811923176489970264571492362373784095686656 713623846352979940529142984724747568191373312 1427247692705959881058285969449495136382746624 2854495385411919762116571938898990272765493248 5708990770823839524233143877797980545530986496 11417981541647679048466287755595961091061972992 22835963083295358096932575511191922182123945984 45671926166590716193865151022383844364247891968 91343852333181432387730302044767688728495783936 182687704666362864775460604089535377456991567872 365375409332725729550921208179070754913983135744 730750818665451459101842416358141509827966271488 1461501637330902918203684832716283019655932542976 2923003274661805836407369665432566039311865085952 5846006549323611672814739330865132078623730171904 11692013098647223345629478661730264157247460343808 23384026197294446691258957323460528314494920687616 46768052394588893382517914646921056628989841375232 93536104789177786765035829293842113257979682750464 187072209578355573530071658587684226515959365500928 374144419156711147060143317175368453031918731001856 748288838313422294120286634350736906063837462003712 1496577676626844588240573268701473812127674924007424 2993155353253689176481146537402947624255349848014848 5986310706507378352962293074805895248510699696029696 11972621413014756705924586149611790497021399392059392 23945242826029513411849172299223580994042798784118784 47890485652059026823698344598447161988085597568237568 95780971304118053647396689196894323976171195136475136 191561942608236107294793378393788647952342390272950272 383123885216472214589586756787577295904684780545900544 766247770432944429179173513575154591809369561091801088 1532495540865888858358347027150309183618739122183602176 3064991081731777716716694054300618367237478244367204352 6129982163463555433433388108601236734474956488734408704 12259964326927110866866776217202473468949912977468817408 24519928653854221733733552434404946937899825954937634816 49039857307708443467467104868809893875799651909875269632 98079714615416886934934209737619787751599303819750539264 196159429230833773869868419475239575503198607639501078528 392318858461667547739736838950479151006397215279002157056 784637716923335095479473677900958302012794430558004314112 1569275433846670190958947355801916604025588861116008628224 3138550867693340381917894711603833208051177722232017256448 6277101735386680763835789423207666416102355444464034512896 12554203470773361527671578846415332832204710888928069025792 25108406941546723055343157692830665664409421777856138051585984 50216813883093446110686315385661331328818843555712276103171968 100433627766186892221372630771322662657637687111424552206343936 200867255532373784442745261542645325315275374222849104412687872 401734511064747568885490523085290650630550748445698208825375744 803469022129495137770981046170581301261101496891396417650751488 1606938044258990275541962092341162602522202993782792835301502976 3213876088517980551083924184682325205044405987565585670603005952 6427752177035961102167848369364650410088811975131171341206011904 12855504354071922204335696738729300820177623950262342682412023808 25711008708143844408671393477458601640355247900524685364824047616 51422017416287688817342786954917203280710495801049370729648095232 102844034832575377634685573909834406561420991602098741459296190464 205688069665150755269371147819668813122841983204197482918583800928 411376139330301510538742295639337626245683966408394965837167601856 822752278660603021077484591278675252491367932816789931674335203712 1645504557321206042154969182557350504982735865633579863348670407424 3291009114642412084309938365114701009965471731267159726697340814848 6582018229284824168619876730229402019930943462534319453394681629696 13164036458569648337239753460458804039861886925068638906789363259392 26328072917139296674479506920917608079723773850137277813578726518784 52656145834278593348959013841835216159447547700274555627157453037568 105312291668557186697918027683670432318895095400549111254314906075136 210624583337114373395836055367340864637790190801098222508629812150272 421249166674228746791672110734681729275580381602196445017259624300544 842498333348457493583344221469363458551160763204392890034519248601088 1684996666696914987166688442938726917102321526408785780069038497202176 3369993333393829974333376885877453834204643052817571560138076994404352 6739986666787659948666753771754907668409286105635143120276153988808704 13479973333575319897333507543509815336818572211270286240552307977617408 26959946667150639794667015087019630673637144422540572481104615955234816 53919893334301279589334030174039261347274288845081144962209231910469632 107839786668602559178668060348078522694548577690162289924418463820939264 215679573337205118357336120696157045389097155380324579848836927641878528 431359146674410236714672241392314090778194310760649159697673855283757056 862718293348820473429344482784628181556388621521298319395347710567514112 1725436586697640946858688965569256363112777243042596638790695421135028224 3450873173395281893717377931138512726225554486085193277581390842270056448 6901746346790563787434755862277025452451108972170386555162781684540112896 13803492693581127574869511724554050904902217944340773110325563369080225792 27606985387162255149739023449108101809804435888681546220651126738160451584 55213970774324510299478046898216203619608871777363092441302253476320903168 110427941548649020598956093796432407239217743554726184882604506952641806336 220855883097298041197912187592864814478435487109452369765209013905283612672 441711766194596082395824375185729628956870974218904739530418027810567225344 883423532389192164791648750371459257913741948437809479060836055621134450688 1766847064778384329583297500742918515827483896875618958121672111242268901376 3533694129556768659166595001485837031654967793751237916243344222484537802752 7067388259113537318333190002971674063309935587502475832486688444969075605504 14134776518227074636666380005943348126619871175004951664973376889938151211008 28269553036454149273332760011886696253239742350009903329946753779876302422016 56539106072908298546665520023773392506479484700019806659893507559752604844032 113078212145816597093331040047546785012958969400039613319787015119505209688064 226156424291633194186662080095093570025917938800079226639574030239010419376128 452312848583266388373324160190187140051835877600158453279148060478020838752256 904625697166532776746648320380374280103671755200316906558296120956041677504512 1809251394333065553493296640760748560207343510400633813116592241912083355009024 3618502788666131106986593281521497120414687020801267626233184483824166710018048 7237005577332262213973186563042994240829374041602535252466368967648333420036096 14474011154664524427946373126085988481658748083205070504932737935296666840072192 28948022309329048855892746252171976963317496166410141009865475870593333680144384 57896044618658097711785492504343953926634992332820282019730951741186667360288768 115792089237316195423570985008687907853269984665640564039461903482373334720577536 231584178474632390847141970017375815706539969331281128078923806964746669441155072 463168356949264781694283940034751631413079938662562256157847613929493338882310144 926336713898529563388567880069503262826159877325124512315695227858986677764620288 1852673427797059126777135760139006525652319754650249024631390457117973355529240576 3705346855594118253554271520278013051304639509300498049262780914235946711058481152 7410693711188236507108543040556026102609279018600996098525561828471893422116962304 14821387422376473014217086081112052205218558037201992197051123656943786844233924608 29642774844752946028434172162224104410437116074403984394102247313887573688467849216 59285549689505892056868344324448208820874232148807968788204494627775147376935698432 118571099379011784113736688648896417641748464297615937576408989255550294753871396864 237142198758023568227473377297792835283496928595231875152817978511100589507742793728 474284397516047136454946754595585670566993857190463750305635957022201179015485587456 948568795032094272909893509191171341133987714380927500611271914044402358030971174912 18971375900641885458197870183823426822679754287618550012225438280888047160619423488 37942751801283770916395740367646853645359508575237100024450876561776094321238846976 75885503602567541832791480735293707290719017150474200048901753123552188642477693952 151771007205135083665582961470587414581438034300948400097803506247104377284955387904 303542014410270167331165922941174829162876068601896800195607012494208754569910775808 6070840288205403346623318458823496583257521372037936003912140249884175091398215516112 12141680576410806693246636917646993166515042744075872007824280499768350182796431032224 242833611528216133864932738352939863330300854881517440

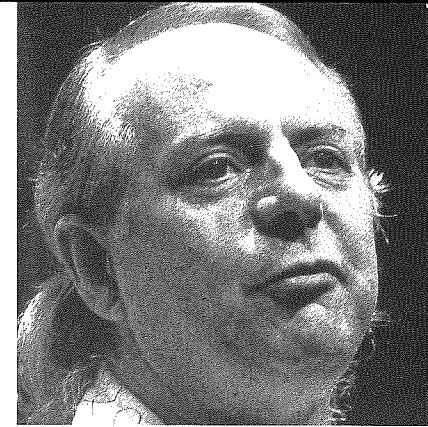
zondering in zijn hoedanigheid van film-componist; vandaag over een week klinkt in een geheel aan zijn werk gewijd concert onder meer zijn versie van het Orpheus-verhaal. Er is vroeger veel gebokst in het Concertgebouw, gedanst is er zelden. Vanavond een prachtige uitzondering op de regel: twee choreografieën van Hans van Manen, wiens oeuvre het hart van het dansprogramma in 1992 vormt: in de loop van de maand zullen door verschillende gezelschappen vijftien balletten van Nederlands grootste choreograaf worden uitgevoerd, van het vroege *Squares* (1969) tot de première van *On the Move*. Inclusief de muziek bij de dans: acht componisten en één choreograaf, alle negen twintigste-eeuwers. Uit het volledige programma van het Holland Festival blijkt dat we het verleden niet vergeten, maar onze hoop stellen we in het heden en de toekomst.

Namens alle Holland Festival-medewerkers wens ik u een bijzondere avond.

Jan van Vlijmen

Karlheinz Stockhausen (1928)
Michaels-Gruß (1978)

Schönberg Ensemble
dirigent: Edo de Waart

‘Wagner enceneerde een wereldbrand; Stockhausen verzint een kosmische mythe van Schepping – Vernietiging – Herschepping. Laten we hem de mythograaf-in-muziek van het ruimtetijdperk noemen’, aldus Stockhausen-expert Herman Sabbe in een essay ter inleiding van de Nederlandse première van *Dienstag*, die het Holland festival op 25 juni op het programma heeft staan. Stockhausen geldt, met onder anderen Luigi Nono, als een van de grondleggers van de naoorlogse ‘Neue Musik’, die haar belangrijkste wortels heeft in de klank- en ideeënwereld van de componisten van de Tweede Weense School (Schönberg, Webern, Berg). In zijn werk weerspiegelen zich enkele van de voornaamste preoccupaties van het naoorlogse componeren: grondslagenonderzoek, techniek en experiment. Aan de hand van zijn oeuvre laat zich een betrekkelijk complete geschiedenis van het compositorische denken vanaf 1950 schrijven.

Sinds 1977 werkt Stockhausen aan de muziekdramatische cyclus *Licht*, waarvan de zeven delen naar de dagen van de week zijn genoemd. *Dienstag* is het meest recente van de inmiddels vijf voltooide delen. *Michaels-Gruß*, voor solotrompet, koperblazers en slagwerk, is de feestelijke openingsfanfare voor *Donnerstag*. Deze fanfare is samengesteld uit *Michaels Reise*, de tweede akte uit *Donnerstag*, en wordt voorafgegaan door *Michaels Formel*. Sinds het eind van de jaren zeventig componeert Stockhausen met gebruikmaking van deze zogenaamde ‘Formel’, een korte melodie die in al haar facetten bepalend is voor de vorm van een compositie. *Licht* is opgebouwd rond de figuren Michael, Luzifer en Eva, en hun respectievelijke ‘Formeln’.

Het gebruik om een voorstelling te laten voorafgaan door een fanfare, gebaseerd op thema’s en motieven uit de opera, roept associaties op met Richard Wagner en een operatraditie zoals die in Bayreuth in ere wordt gehouden.

R.J./E.S

Hans van Manen (1932)
Trois gnossiennes (Pianovariaties III)
(1982)

muziek: Erik Satie (*Trois gnossiennes*)
decor en kostuums: Hans van Manen
belichting: Jan Hofstra
solisten: Caroline Sayo Iura, Robert Bell

Karakteristiek voor de werkwijze van Hans van Manen is dat hij bij de creatie van zijn balletten nooit uitgaat van een anekdotisch gegeven, maar zich laat leiden door vormprincipes. Vaak is een zichzelf opgelegde vormbeperking uitgangspunt voor de choreografie. Pregnante voorbeelden daarvan zijn *Squares* (1969), waarin de bewegingen van de dansers worden bepaald en beperkt door een vierkant podium en een vierkante ring van neonbuizen, en *Twilight* (1972), waarin de bewegingsmogelijkheden van de danseres worden beperkt door de pumps die zij draagt. Vormopdrachten liggen ook ten grondslag aan Van Manens gebruik van film en video, getuige bijvoorbeeld *Mutations* (1970) en *Live* (1979).

Van Manens balletten worden gekenmerkt door een grote structurele helderheid en overzichtelijkheid. Toch is zijn werk nooit koud of emotioneel. Hans van Manen laat zijn visie op relaties tussen mensen zien, waarbij erotiek en machtsstrijd de belangrijkste thema's zijn. Zo ook in zijn werk *Trois gnossiennes*.

Dit duet vormde oorspronkelijk de laatste van Van Manens *Five Short Stories* (1982), maar werd al snel daarna als zelfstandig ballet uitgevoerd. Het heeft als ondertitel *Pianovariaties III* en maakt daarmee deel uit van de reeks van vijf pianovariaties die Van Manen tussen 1980 en 1984 creëerde op pianomuziek van verschillende componisten. In deze reeks ligt het accent op de (erotisch getinte) betrekkingen tussen mannen en vrouwen.

Terwijl in veel van Van Manens werk uit de jaren zeventig harmonieuze relaties de boventoon voerden, trad in de jaren tachtig het conflict meer op de voorgrond. Maar *Trois gnossiennes*, in de reeks voorafgegaan door *Sarcasmen* en gevolgd door *Pose*, waarin machteloze woede tot uitdrukking wordt gebracht, laat een voorlopig rustpunt

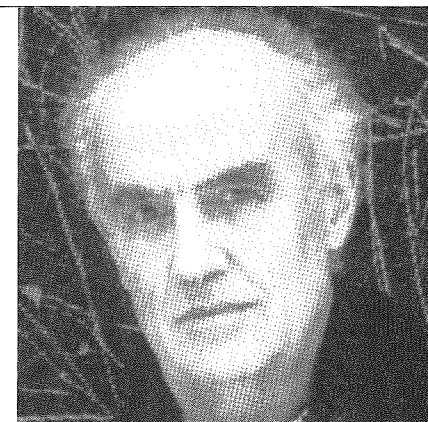
in de strijd tussen de seksen zien.

Dit ballet toont twee mensen met een vanzelfsprekend vertrouwen in elkaar. Zij stapt, hij tilt; het zijn partners die elkaar perfect aanvullen in hun zelfbepaalde rolverdeling. De plaats van de muziek in het toneelbeeld – vleugel en pianist worden op wieltjes over het podium voortgeduwd – doet echter vermoeden dat de harmonie van deze variatie van voorbijgaande aard is.

D.L.

Luigi Nono (1924-1990)
Con Luigi Dallapiccola (1979)

Circle Percussion
dirigent: Michael de Roo

'Onmetelijke ruimten en oneindige werelden', zoals Giordano Bruno in 1584 schrijft, elementen die de kundigheid van Luigi Dallapiccola mede bepalen. Kundigheid, niet kennis.

Deze bewonderende woorden schreef Luigi Nono in de toelichting bij zijn hommage aan de Italiaanse componist Luigi Dallapiccola. Het korte citaat is illustratief voor het eeuwenoude verschijnsel van de dissidente utopist die geen genoegen neemt met bestaande

categorieën: de dominicaner monnik Bruno verkondigde het pantheïsme, de componist Dallapiccola beheerste een muzikale taal waarin tonaliteit en twaalftoonsdenken elkaar niet uitsloten, de denker Nono (slechts componist bij toeval, volgens eigen zeggen) maakte met behulp van hypermoderne elektronica en ruimtelijke presentatie de oude muziekkunst tot symbool van een nieuwe menselijke communicatie. Zijn inspiratie was Dallapiccola's muzikale intuïtie.

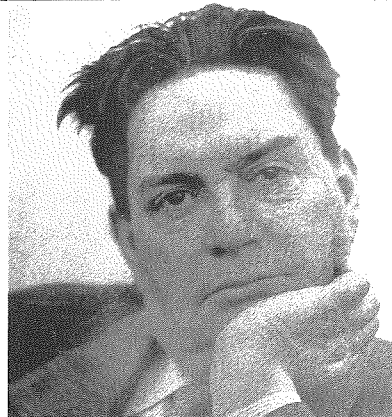
Nono's liefde voor andersdenkenden als Giordano Bruno begon overigens met de opera *Il Prigioniero* (1949) van Dallapiccola, waaruit Nono materiaal in *Con Luigi Dallapiccola* verwerkt heeft. Het sterfjaar van Dallapiccola (1975) was voor Nono het begin van een zwerftocht naar een nieuwe muzikale taal, waarin de traditionele dialectiek vervangen werd door microscopisch klankonderzoek, dat zou leiden tot *Con Luigi Dallapiccola*, tot de andere werken die tijdens dit festival op het programma staan en tot 'onmetelijke ruimten en oneindige werelden' voor moderne mensen.

J.K.

10

Alberto Cavalcanti (1897-1982)
La P'tite Lilie (1927)

muziek: Darius Milhaud (1892-1974)
uitgevoerd door het Schönberg Ensemble
dirigent: Reinbert de Leeuw

De Braziliaanse filmregisseur Alberto Cavalcanti, die in Zwitserland rechten en architectuur studeerde, kwam in de jaren twintig als decorontwerper van Marcel l'Herbier in de Franse avant-garde cinema terecht. Anders dan de decadente symbolist l'Herbier, maker van extravagante en fantastische speelfilms, was Cavalcanti vooral in de links georiënteerde documentairestijl geïnteresseerd. Zijn eerste (zwijgende) films behoren echter nog nadrukkelijk tot de avant-garde. Zijn portret van Parijs, *Rien que les Heures*

11

Alberto Cavalcanti, houtsneede van L.J. Jordaen
gepubliceerd in Filmliga (oktober 1927)

(1926), toont de werkelijkheid van de wereldstad, in een stijl die sterk herinnert aan Walter Ruttmanns film over Berlijn.

In 1955 maakte Cavalcanti de beroemde Brecht-verfilming *Herr Puntila und sein Knecht Matti*, en hij bleef tot 1967 (*Thus Spake Theodor Herzl*, Israël) als cineast actief. In een van zijn eerste korte films, *La P'tite Lilie* (1927), geeft Cavalcanti zijn weinig conventionele benadering van de 'femme fatale' als de onschuld zelve, kleine Lilie. *La P'tite Lilie* beleefde vermoedelijk zijn wereldpremière tijdens de eerste matinee van de Filmliga Amsterdam, in oktober 1927. De rol van de onschuldige kleine Lilie liet Cavalcanti vertolken door Kathleen Hessling, het vaste schildersmodel van Auguste Renoir tijdens de laatste twee jaar van zijn leven. Na de dood van de schilder trouwde zij met diens zoon, de cineast Jean Renoir, en verwierf zich door haar rollen in verscheidene van diens films (vooral *Nana* (1925), waarin zij de titelrol speelde) al snel de reputatie van 'gevallen vrouw'. *La P'tite Lilie* is geïnspireerd op een populair liedje uit 1911:

*C'était un' gamin de seize ans
Ayant perdu tous ses parents,
Une simple couturière
Sans toilette et sans manière
Mais plus beaux que tous les trésors
Elle avait de blonds cheveux d'or
Et des yeux bleus de mystère
Plus précieux encor'...*

Refrein

*Trottinant gentiment le matin, le soir,
Il fallait la r'garder passer sur l'trottoir,
Toute jolie
La p'tit' Lilie
Et chacun se disait devant ses grands yeux,
Où semblait se r'fléter tout l'azur des cieux:
C'est un ang' qui pass' dans la vie,
La p'tit' Lilie*

Henrik Scholte en Ed Pelster verklaarden in hun toelichting bij die voorstelling in oktober 1927: 'Het is maar een doodgewoon straatliedje: drie coupletten met een sentimenteel refrein. [...] Het kleine meisje dat verleid wordt, dieper zakt en onder gaat. Cavalcanti maakte in een verloren oogenblik van deze "chanson vécue" een kleine groteske, een grap in het marionetten-genre.'

Bij de 'absolute première' van *La P'tite Lilie* liet de Filmliga straatmuzikanten op het motief improviseren. Het programma meldde: 'Harmonikabegeleiding'. De muziek die Darius Milhaud voor *La P'tite Lilie* componeerde, werd in 1929 in Baden-Baden voor het eerst uitgevoerd.

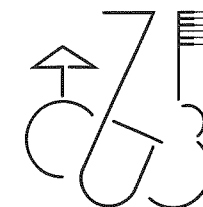
T. van H.

Gepresenteerd tijdens het Holland Festival

Luigi Nono
Kronos Quartet
Gidon Kremer
Schönberg Ensemble
Nieuw Sinfonietta Amsterdam

Gemist tijdens het Holland Festival

Peter en de Wolf
Stravinsky dirigeert Stravinsky
Arvo Pärt
Simeon ten Holt's Canto Ostinato
Schnittke & Rostropovich

CONCERTO

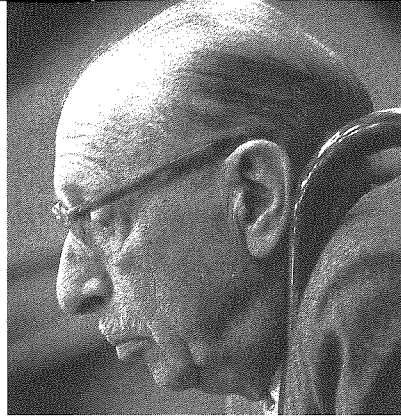
UTRECHTSESTRAAT 54-60
1017 VP AMSTERDAM
TEL. 020 - 623 52 28/624 54 67

Edoch, dit alles verkrijgbaar bij:

Igor Stravinsky (1882-1971)
Concerto in D (1946)

1. Vivace
2. Arioso
3. Rondo

Nieuw Sinfonietta Amsterdam
dirigent: Lev Markiz

Stravinsky heeft twee 'concerten in D' gecomponeerd. Het oudste is een vioolconcert, dateert van 1931, dat wil zeggen van Stravinsky's Franse periode (1920-1939), en is bekend onder de (Franse) titel *Concerto en ré*. Dit werk wordt op 16 juni door Chantal Juillet en het Orchestre symphonique de Montréal onder leiding van Charles Dutoit uitgevoerd. Het andere concert is een werk voor strijkorkest en dateert van 1946, dat wil zeggen van Stravinsky's Amerikaanse periode (1939-1971). Het heeft de Engelse titel *Concerto in D* maar is ook wel bekend als *Basle Concerto*, naar het Basler Kammerorchester, voor welks twintigjarig bestaan het werk in opdracht van dirigent en mecenas Paul Sacher werd gecomponeerd. Dit is het concert dat vanavond klinkt. Wat de bezetting van het stuk betreft, die uitsluitend uit strijkers bestaat, zou men *Concerto in D* een wat frivolere nazaat van het achttien jaar eerder gecomponeerde *Apollon musagète* kunnen noemen. Wat het karakter betreft is het familie van *Dumbarton Oaks Concerto* uit 1938. Beide stukken zijn echter verre afstammelingen van Bach. *Dumbarton Oaks Concerto* wordt wel het 'Zevende Brandenburgse Concert' genoemd; en ook *Concerto in D*, aldus de componist in een brief aan dirigent Pierre Monteux, vertoont 'de bescheiden afmetingen van de *Brandenburgse Concerten*'. *Concerto in D* is karakteristiek voor de laatste fase in Stravinsky's neoclassicisme, dat enkele jaren later, in 1951, zou worden afgesloten met *The Rake's Progress*, Stravinsky's enige avondvullende opera. De muziek is licht en gracieus, maar er schuilen kleine addertjes onder het gras. Meteen al in de eerste maten wordt het muzikale terrein duidelijk afgebakend met de kleine secunde als melodisch kenmerk en – bij wijze van compositorische vingerafdruk – met het majeur-mineurakkoord en een melodisch en ritmisch ostinato.

E.S.

Galina Oestvol'skaja (1919)
Compositie nr. 3 'Benedictus qui venit'
(1975)

Schönberg Ensemble
dirigent: Reinbert de Leeuw

Galina Ivanovna Oestvol'skaja werd in 1919 in Petrograd (het tegenwoordig weer St. Petersburg geheten Leningrad) geboren. Van 1937 tot 1939 studeerde zij in deze stad aan de muziekschool en vervolgens tot 1947 aan het conservatorium in de compositieklas van Sjostakovitsj, wier trouweling zij werd. Sjostakovitsj voorspelde haar 'wereldwijde erkenning door allen wie het om muzikale waarachtigheid gaat' en verdedigde haar 'modernisme'. Over haar leven is weinig meer bekend dan dat zij zich onder moeilijke omstandigheden heeft moeten handhaven. Vroeger gaf zij compositieles, tegenwoordig leeft zij in nagenoeg volledige afzondering in haar geboortestad en bezoekt slechts zelden concerten. Tot de schaarse informatie die zij over haar werk en leven wenst te verschaffen behoren de volgende uitspraken:

'Mijn werk is op geen enkele wijze met dat van enig ander componist verbonden.'
'Ik componeer als ik in een toestand van genade verkeer. Daarna laat ik het werk rusten en pas als de tijd rijp is, geef ik het vrij. Breekt die tijd niet aan, dan vernietig ik het.'
'Mijn composities zijn weliswaar niet religieus in liturgische zin, maar van religieuze geest doortrokken. [...] Mijn God! Geef me de kracht om te componeren. Alstublieft.'
'Ik verzoek een ieder die mijn muziek waardeert deze niet als onderwerp van theoretische analyse te benutten en dienovereenkomstig te beoordelen.'

Oestvol'skaja's (in Rusland veel beroemdere) leerling Boris Tisjtsjenko heeft over haar muziek gezegd dat deze 'brandt van een alles doordringende gedrevenheid, van een niet meer menselijke spanning, van een geestkracht die zich van het notenmateriaal lijkt te hebben losgerukt om een zelfstandig leven te gaan leiden, als een soort straling of zwaartekracht. [...] Dankzij haar duidelijk gemarkeerde individualiteit, haar innerlijke kracht en haar naar buiten toe getoonde ingehoudenheid kunnen wij ons het hele oeuvre van Oestvol'skaja voorstellen als één groot geheel, als een uit één stuk gehouwen monu-

ment van de menselijke geest, een monolitische, schitterende en laconieke sculptuur.’ Dit oeuvre is, voor zover aan de openbaarheid prijsgegeven, betrekkelijk klein. De kern wordt gevormd door zes pianosonates, vijf symfonieën (waarvan de laatste twee voor slechts enkele instrumenten) en een uit de eerste helft van de jaren zeventig daterende trilogie. Het derde onderdeel van deze trilogie, *Compositie nr. 3*, heeft als ondertitel ‘*Benedictus qui venit*’ en is geschreven voor de onorthodoxe bezetting van vier fluiten, vier fagotten en piano. Het is, zoals alle muziek van Oestvolskaja, een werk van uitersten. In technische zin wordt deze compositie bepaald door twee klankcomplexen, die door de instrumentale groepen steeds aan elkaar worden doorgegeven. De muziek van Oestvolskaja was een van de grote ontdekkingen van het Holland Festival 1989. Op 12 en 13 juni zal een ensemble uit St. Petersburg een aantal hoogtepunten uit haar oeuvre tot klinken brengen.

E.S.

kunstenaar Peter Struycken. Deze maakte een film die op het achterdoek werd geprojecteerd en een volgens structurele principes veranderend patroon van gekleurde blokken liet zien. (Om technische redenen kan deze film vanavond niet worden vertoond.) Een rechthoekige vorm is ook bepalend voor de choreografie, want in *Theme* worden twee dansers door Van Manen in een smalle strook licht ingesloten en hun verkenning van de grenzen leidt tot een spel met licht en schaduw.

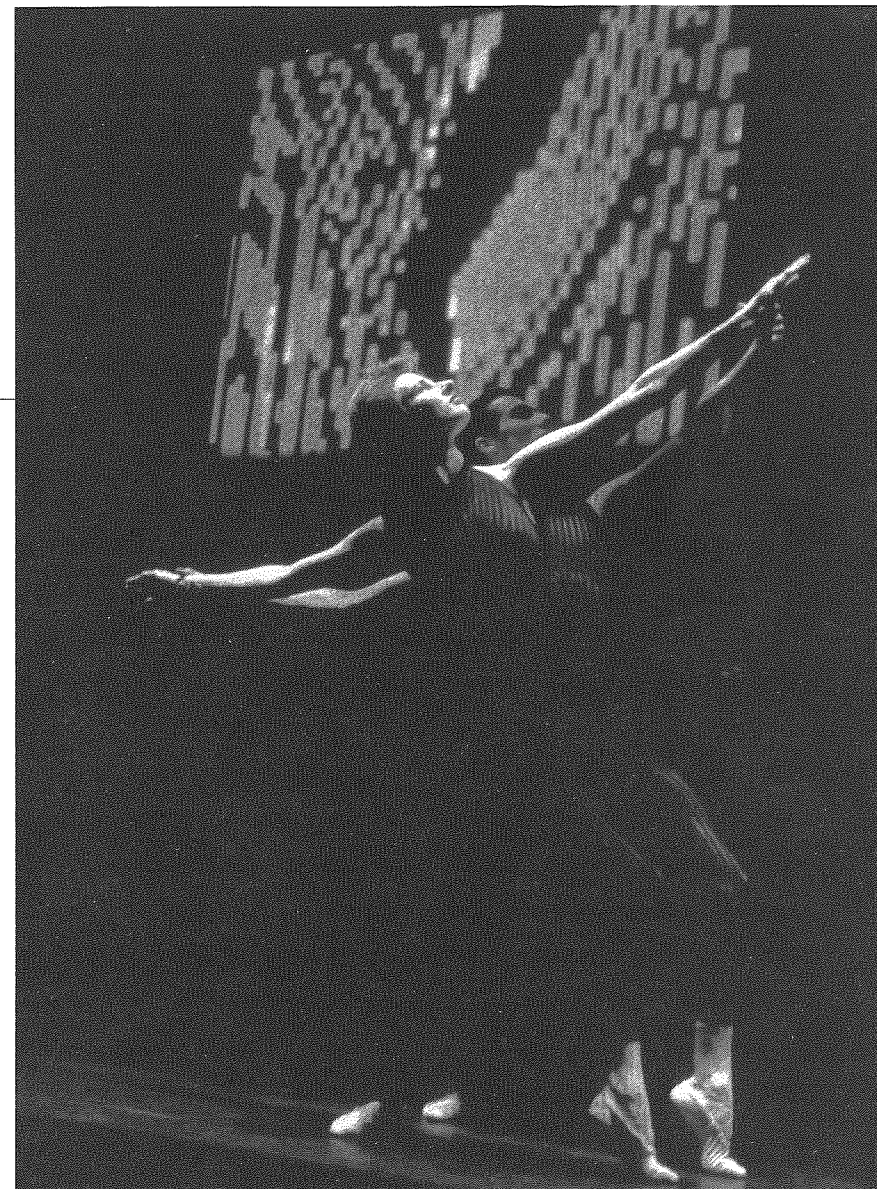
D.L.

Hans van Manen (1932)
Theme uit True Colour (1991)

muziek: Harry de Wit (Canto Josephine)
kostuums: Keso Dekker
belichting: Hans van Manen
solisten: Karin Post, Michael Beards

Na in 1983 *Portrait* en in 1986 *In Concert* te hebben gecreëerd, maakte Van Manen in 1991 voor de derde maal een uitstapje naar het moderne-danscircuit. *Theme* is ontstaan als onderdeel van *True Colour*, een programma van het Nationaal Fonds, dat op initiatief van danseres Karin Post tot stand kwam. Naast Hans van Manen leverden Pauline Daniëls, Ted Brandsen en Karin Post zelf choreografische bijdragen aan deze productie, waarin de rode draad gevormd werd door het toneelbeeld van beeldend

True Colour, uitvoering Nationaal Fonds, Karin Post
en Michael Beards, foto Robert Benschop

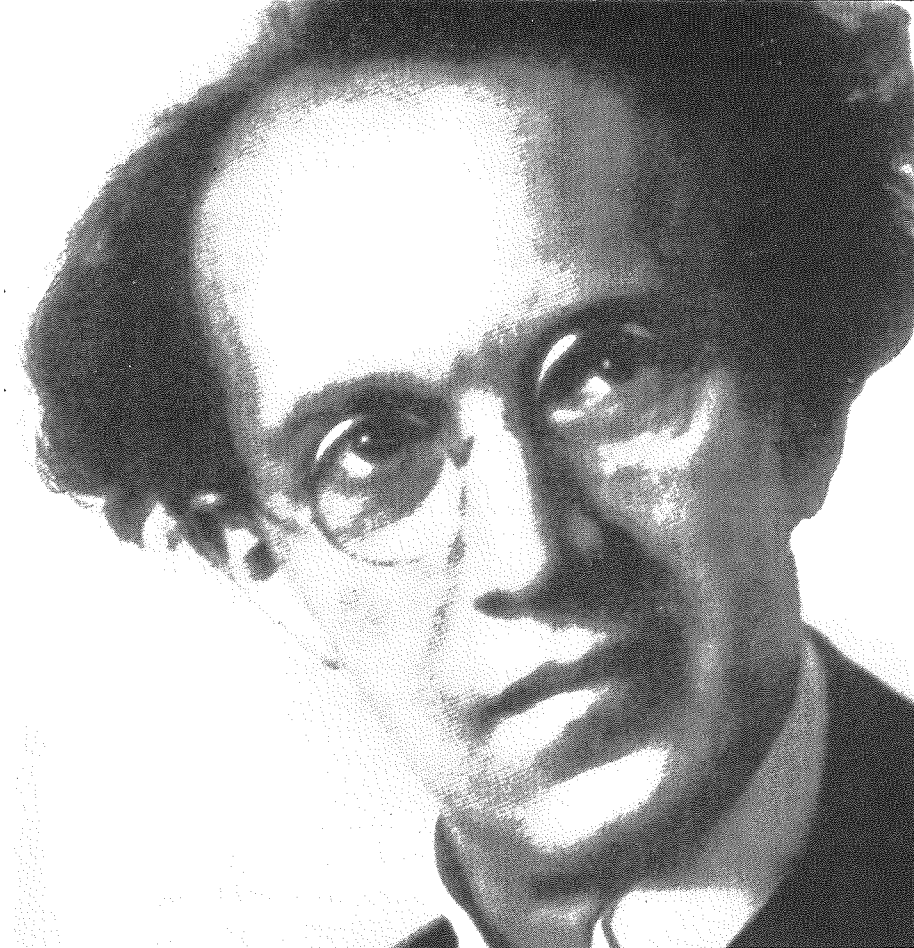
Franz Schreker (1878-1934)
Kammersymphonie (1916)

Schönberg Ensemble
dirigent: Reinbert de Leeuw

Ooit, in de jaren rond de Eerste Wereldoorlog, was Franz Schreker een gevierd opera-componist en gold samen met Arnold Schönberg als een van de belangrijkste vertegenwoordigers van de Weense 'Neutöner'. Schreker dirigeerde de première van Schönbergs *Gurrelieder*, Schönbergs leerling Alban Berg vervaardigde een piano-uitreksel van Schrekers *Der ferne Klang*.

Schönberg werd al sinds het eind van de jaren twintig in sommige kringen als 'te romantisch' bestempeld, maar zijn figuur en invloed bleven overeind. Schrekers beeld daarentegen is in de loop der jaren – deels ten onrechte – volledig vervaagd tot dat van een post-Wagneriaans romanticus pur sang, die wegdroomde bij zijn diffuse kleurmengsels, belust was op effect en zwelgde in de onmiskkenbaar erotische ondertoon van zijn oververhitte libretto's. Als jongen al, zo bekende hij, vond hij het prachtig een van die Wagneriaanse akkoorden op de piano aan te slaan, om dan aandachtig naar het wegsterven ervan te blijven luisteren. Zijn muziek is overladen met decoratieve figuren en haast tè verfijnd georkestreerd. 'Pure inflatie-muziek' noemde de dirigent Klemperer zijn werk. Schreker als muzikale pendant van Gustav Klimt, zich net als de leden van de Wiener Sezession afzettend tegen conservatief Wenen, waar men zich vertwijfeld afvroeg waar de Groten van weleer waren gebleven. Niet voor niets vertrok zowel Schönberg als Schreker later naar het progressiever ingestelde Berlijn. In het Duitsland van de jaren dertig werd de muziek van beiden echter als 'entartet' betiteld. De jood Schreker werd als directeur van de Berlijnse Hochschule für Musik ontslagen en uitvoeringen van zijn werk werden door het nationaal-socialistische regime onmogelijk gemaakt. Anders dan veel lotgenoten vertrok hij echter niet naar het buitenland, en in 1934 kwam een vroegtijdig eind aan zijn ooit zo voorspoedige leven.

Behalve opera's als *Der ferne Klang*, *Die Gezeichneten* en *Das Spielwerk* schreef

Franz Schreker, 1918

Schreker ook liederen en een aantal orkestwerken. De bekendste hiervan zijn de *Kammersymphonie* uit 1916 en *Der Geburtstag der Infantin*, een pantomime voor de opening van een Sezession-tentoonstelling van 1908, waarmee hij zijn naam als componist vestigde. *Kammersymphonie* ontstond als een gelegenheidswerk, bestemd voor een jubileum van de Weense Musikakademie. De kleurrijke orkestratie van vier hout- en drie koperblazers, harp, celesta, harmonium, piano, pauken, slagwerk en een vrij kleine strijkersgroep was door het toenmalige docentenkorps van deze academie bepaald. Schreker, die klankkleur als een van de meest wezenlijke muziekdramatische uitdrukingsmiddelen zag, kon met zo'n bijzondere bezetting volledig uit de voeten. Veel van zijn instrumentale vondsten zouden in filmmuziek niet misstaan. De componist schreef trouwens ook muziek voor film, en het is niet verwonderlijk dat een aantal van zijn leerlingen later in die tak van de muziek emplooi vond.

Schreker bleef zijn hele leven een componist tussen twee culturen: de wereld van de negentiende en die van de twintigste eeuw. Hij was gefascineerd door de moderne techniek, door luchtvaart, radio en film, maar werd als romanticus afgeschrikt door de toenemende verzakelijking die hij in de wereld om zich heen bespeurde. De strikte scheidslijn tussen tonaliteit en atonaliteit is bij hem weliswaar opgeheven, maar zowel de tonaliteit als zodanig, als een traditionele vorm-idee bleef in zijn werk bestaan, ook al is die vorm in bijvoorbeeld de *Kammersymphonie* uiterst complex. In plaats van de muzikale 'parameters' melodie, ritme en harmonie ogenschijnlijk te verzelfstandigen, lijkt Schreker de relatie tussen die elementen juist te willen versterken. De karakteristieke klankkleur van zijn muziek wordt dan ook niet zozeer bepaald door de instrumentatie alleen, maar is de resultante van alle fijn gedetailleerde muzikale ingrediënten samen.

O.S.

biografieën uitvoerenden

Circle Percussion

In 1973 richtte Michael de Roo het Circle Ensemble op, dat zijn naam ontleent aan de eerste compositie die werd uitgevoerd: *Circles* van Luciano Berio. Het Circle Ensemble, waarin het slagwerk centraal staat, legt zich toe op twintigste-eeuwse kamermuziek en is tevens regelmatig betrokken bij muziektheater- en dansproducties. Geïnspireerd door Japanse slagwerkensembles als Ondekoza en Kodo gaf het Circle Ensemble tijdens het Holland Festival 1983 een uitvoering met Japanse trommels (taiko's). In 1984 organiseerde het ensemble een Nederlandse tournee met de Japanse slagwerkgroep Kodo als gast, en in 1987 werd het ensemble door het Tokyo Summer Festival uitgenodigd voor een tegenbezoek. In 1988 werd het ensemble ter gelegenheid van de opening van het Holland Festival uitgenodigd voor de productie van het ballet *Kaguyahime*, een Japans sprookje, waarvoor Maki Ishii de muziek schreef en Jiri Kylián de choreografie maakte. Bij deze gelegenheid werd Het Circle Ensemble onderverdeeld in drie, ook zelfstandig optredende secties: Circle Theater, Circle Percussion en Contemporary Circles, onder de overkoepelende naam House of Circles.

Reinbert de Leeuw

De dirigent Reinbert de Leeuw (Amsterdam 1938) studeerde piano en muziektheorie in Amsterdam en compositie bij Kees van Baaren aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Hij schreef werken voor orkest en kamermuziekensembles en is co-auteur van de opera's *Reconstructie* (1969) en *Axel* (1977, met Jan van Vlijmen). Hij publiceerde een boek over Charles Ives en een bundel essays getiteld *Muzikale anarchie*. Zijn activiteiten als uitvoerend musicus (pianist/dirigent) zijn bijzonder veelzijdig. Hij is medeoprichter van de Rondoni Serie, die sinds haar ontstaan in 1972 een belangrijke rol in het Nederlandse muziekleven vervult. Als pianist heeft hij vooral bekendheid

gekregen door zijn Satie-interpretaties. Reinbert de Leeuw is sinds de oprichting in 1974 dirigent van het Schönberg Ensemble. Daarnaast dirigeert hij veelvuldig de grote Nederlandse orkesten.

Lev Markiz

Lev Markiz werd in Moskou geboren, waar hij viool studeerde bij Yuri Yankelovich, kamermuziek bij Maria Yudina en orkestdirectie bij Kirill Kondrashin aan het Conservatorium van Moskou. Lev Markiz was vanaf de oprichting concertmeester en solist van het befaamde Kamerorkest van Moskou. Tien jaar later richtte hij zijn eigen kamerorkest op, De solisten van Moskou, waarmee hij tal van grammofoonplaten en radio-opnamen maakte met repertoire dat varieerde van de vroege barok tot hedendaagse muziek. Daarnaast dirigeerde hij de belangrijkste symfonie-orkesten in Rusland en werkte met solisten als David Oistrach, Svatoslav Richter, Leonid Kogan, Gidon Kremer, Yuri Bashmet en Natalia Gutman. Sinds 1981 woont Lev Markiz in Nederland, waar hij regelmatig als dirigent optreedt van o.a. het Nederlands Kamerorkest en het Radio Kamerorkest. Lev Markiz is sinds 1988 artistiek leider en dirigent van Nieuw Sinfonietta Amsterdam.

Het Nationale Ballet

Het Nationale Ballet ontstond in 1961 door fusie van het Amsterdams Ballet en het Nederlands Ballet. Het is gevestigd in Amsterdam en telt ruim 85 dansers. Van de ca. 120 voorstellingen per seizoen wordt het merendeel begeleid door het Nederlands Balletorkest, terwijl bovendien samenwerking plaatsvindt met het Noordhollands Philharmonisch Orkest en met kleinere muzikale ensembles. Het Nationale Ballet heeft, onder leiding van achtereenvolgens Sonia Gaskell, Rudi van Dantzig (1968-1991) en Wayne Eagling (sinds september 1991), een grote bijdrage geleverd aan de bloeiende Nederlandse danscultuur. Het gezelschap baseert zich op de solide tradities en verworven-

heden van het academische of klassieke ballet en staat tegelijkertijd open voor nieuwe ontwikkelingen. Een van de belangrijkste pijlers van het twintigste-eeuwse repertoire van het gezelschap wordt gevormd door de balletten van George Balanchine. Wat het eigentijdse repertoire betreft, is het Nationale Ballet zo gelukkig dat het lange tijd de beschikking heeft gehad over maar liefst drie internationaal vermaarde choreografen: Rudi van Dantzig, Toer van Schayk en Hans van Manen, van wie de eerste twee nog steeds als huischoreograaf aan het gezelschap zijn verbonden. Ook engageert het gezelschap regelmatig buitenlandse choreografen, zoals Carolyn Carlson, Edouard Lock en Maguy Marin. Sinds september 1986 is Het Nationale Ballet vaste bewoner en bespeler van Het Muziektheater te Amsterdam.

Nationaal Fonds

Nationaal Fonds werd in 1985 opgericht in Amsterdam als 'ontwikkelingsunit' voor podiumkunstenaren. Danseres/choreografe Pauline Daniëls en acteur/regisseur/schrijver Tom Jansen vormen de vaste kern. Nationaal Fonds bouwt niet aan een repertoire, kent geen vast ensemble, maar werkt op adhoc basis met podiumkunstenaren uit diverse disciplines. Succesvolle theater-ontmoetingen waren o.m. *Gebeurd in Turiijn* (initiatief van Marlies Heuer), *True Colour* (initiatief van Karin Post, met o.a. bijdragen van Hans van Manen en Peter Struycken), *Pavlov* (coproductie met Maatschappij Discordia) en *Orgie* (Gerardjan Rijnders en Marjon Brandsma, coproductie met Toneelgroep Amsterdam en Mickery). Nationaal Fonds fungeert tevens als werkplaats waar beginnende theatermakers de kans wordt geboden in artistieke vrijheid hun ideeën te ontwikkelen.

Nieuw Sinfonietta Amsterdam

Nieuw Sinfonietta Amsterdam werd in 1988 opgericht door musici met een voorliefde voor kamermuziek. Doel was het creëren van een kamerorkest dat in staat zou zijn het hoogst mo-

gelijke niveau in ensemble-spel te bereiken. Inmiddels heeft Nieuw Sinfonietta Amsterdam zich nationaal en internationaal een gevestigde plaats in het muziekleven verworven. Vooral de uitvoeringen van twintigste-eeuwse Russische muziek van o.a. Stravinsky, Sjostakovitsj en Schnittke oogstten veel succes. In het afgelopen seizoen verzorgde Nieuw Sinfonietta Amsterdam echter ook een geheel Nederlands programma in het kader van de PROMS-serie, met o.a. premières van Theo Verbey en Otto Ketting. Iedere zomer is het orkest prominent aanwezig in de zomerserie van het Amsterdamse Concertgebouw, terwijl ook tournees werden gemaakt in de Verenigde Staten, West-Duitsland, Italië, Frankrijk en de Sovjetunie. Inmiddels verschenen diverse CD's van het orkest met werken van Mozart, Sjostakovitsj (vorig jaar bekroond met een Edison), Tsjaikovsky en Denisov. Artistiek leider en dirigent van het ensemble is Lev Markiz.

Michael de Roo

Het slagwerkrepertoire van Michael de Roo is veelzijdig. Als dertienjarige speelde hij al mee in het Residentie Orkest, en na zijn studie nam hij deel aan diverse ensembles, waarmee hij ook buiten Nederland op tournee ging. Hij werkte mee aan wereldpremières en bijzondere producties van componisten als Mauricio Kagel, Peter Maxwell Davies, Bruno Maderna en Steve Reich. Hij speelde o.a. bij het ASKO Ensemble, het Hato-ensemble en House of Circles, waarvan hij oprichter en artistiek leider is. Michael de Roo is als hoofdvakdocent verbonden aan de Toho Gakuen School of Music in Tokyo en aan het Utrechts Conservatorium, en kreeg verschillende compositie-opdrachten. Voorts dirigeerde De Roo concerten en voorstellingen in het AT&T Danstheater in Den Haag, de Rotterdamse Schouwburg, Het Muziektheater, de IJsbreker en Paradiso in Amsterdam. Sinds 1 januari 1992 is Michael de Roo als zakelijk directeur aan het Nederlands Dans Theater verbonden.

Schönberg Ensemble

Het in 1974 in Den Haag opgerichte Schönberg Ensemble bestaat uit een kern van veertien musici: dirigent, zes blazers, vijf strijkers, een pianist en een harmoniumspeler. Sinds de oprichting is Reinbert de Leeuw dirigent van het Schönberg Ensemble. Afhankelijk van de uit te voeren composities wordt de kern uitgebreid tot grotere, steeds enkelvoudige, bezettingen. De programmering richt zich op de kamermuziek van de twintigste eeuw, waarbij soms ook verbindingen met de negentiende eeuw gelegd worden. Een bijzondere plaats in het repertoire van het Schönberg Ensemble wordt ingenomen door de complete kamermuziek van de drie belangrijkste componisten van de Tweede Weense School: Arnold Schönberg, Alban Berg en Anton Webern. Sinds 1974 gaf het ensemble concerten in Nederland, België, Frankrijk, Duitsland, Finland, Hongarije, Engeland (o.a. in de BBC-Proms), Schotland, Spanje, Portugal, Italië, Polen, de Verenigde Staten, de Sovjetunie, Canada en India en werden er diverse radio-, televisie-, plaat- en CD-opnamen gemaakt.

Edo de Waart

Edo de Waart (Amsterdam 1941) begon na een opleiding bij Haakon Stotijn zijn muzikale loopbaan als hoboïst o.a. bij het Concertgebouw-orkest. Na directielessen bij Jaap Spaanderman werd hij in 1964 winnaar van het New Yorkse Dmitri Mitropoulos Concours voor jonge dirigenten. In 1967 benoemde het Rotterdams Philharmonisch Orkest hem tot dirigent en zes jaar later tevens tot artistiek leider. Als gast-dirigent trad hij op met de voornaamste Duitse, Engelse en Amerikaanse orkesten. Van 1977 tot 1985 was hij dirigent en artistiek leider van het San Francisco Symphony Orchestra, een functie die hij sinds december 1986 vervult bij het Minneapolis Symphony Orchestra. Hij blijft echter regelmatig naar Nederland terugkomen voor gastdirecties bij De Nederlandse Opera, het Koninklijk Concertgebouworkest en het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Met ingang

van 1989 is De Waart benoemd tot artistiek leider van het Muziekcentrum van de Omroep (NOB) en tot chef-dirigent van het Radio Filharmonisch Orkest.

Colofon

Dit programmaboek is een uitgave van het Holland Festival.
 Telefoon: 31.(0)20.627 65 66
 Telefax: 31.(0)20.620 34 59
 Adres: Kleine-Gartmanplantsoen 21
 NL-1017 RP Amsterdam
 Ontwerp: Pieter Roozen / Mart. Warmerdam
 DTP-apparatuur: Magister Computer
 Druk: Drukkerijen de Bussy Ellerman Harms bv
 Aan de totstandkoming van dit programma-boek werkten verder mee: Bettine Heslinga, Theodore van Houten, Renee Jonker, Johan Kolsteeg, Dorine Lustig, Janneke van der Meulen, Elmer Schönberger en Onno Schoonderwoerd.

Aan de totstandkoming van dit openingsprogramma werkten mee: Roel Bolhuis (productie-leiding), Paul de Vrees (technische leiding) en Jan Panis (geluidstechniek).

Sponsors

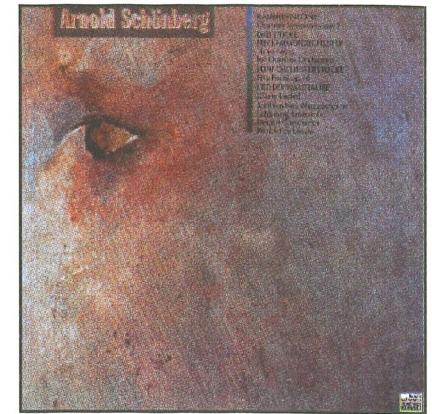
Koninklijke PTT Nederland NV (hoofdsponsor)
 De Volkskrant bv
 Fiat Auto Nederland bv
 Dommelsche Bierbrouwerij bv
 BV Weekbladpers
 Drukkerijen de Bussy Ellerman Harms bv
 Andersen Consulting

Subsidiënten

Ministerie van WVC
 Ministerie van Economische Zaken
 Ministerie van Buitenlandse Zaken
 Gemeente Amsterdam
 Prins Bernhard Fonds
 Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties

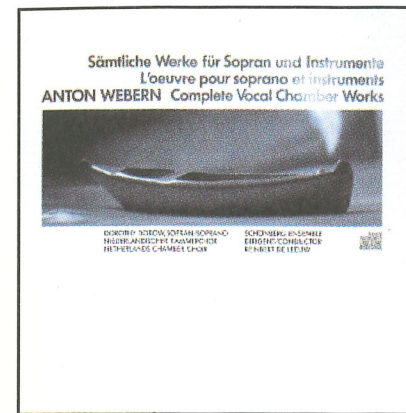
Het première label

koch
schwann
MUSICA
MUNDI

cd nr. 311009

& Het Schönberg Ensemble

cd nr. 314005

meer dan alleen goede vrienden

cd nr. 310117

Holland. 02155 - 12851

België. 03 - 3286765

de Volkskrant

